

UDK 7.0/77

Zagreb, 2009.

ISSN 0350-3437

Radovi Instituta za povijest umjetnosti 33
Journal of the Institute of History of Art, Zagreb

Sandi Bulimbašić

Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Splitu

Prilog poznavanju povijesti Društva hrvatskih umjetnika »Medulić« 1908.–1919.

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 31. 8. 2009. – Prihvaćen 15. 9. 2009.

UDK: 061.231:7.071.1(497.5)“1908/1919”

Sažetak

Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić« (1908.–1919.) do sada je proučavano prvenstveno s aspekta tematsko-stilskog doprinosa »medulićevaca« umjetnosti hrvatske moderne, dok povijest Društva nije cjelovito obrađena u kontinuitetu od osnivanja do gašenja. Istraživanjem onodobnog dnevnog tiska i arhivske građe, posebice korespondencije istaknutih članova Društva s Ivanom Meštrovićem, u tekstu se donose nova saznanja o djelovanju Društva, posebice o njegovim ciljevima i pravilniku, imenu, članovima te pojedinim izložbama. Ističu se zbivanja vezana uz izlaganje »Medulića« na Četvrtoj jugoslavenskoj umjetničkoj

izložbi u Beogradu 1912., koju se do sada u kronologiji izložaba nije isticalo, iako će se pokazati značajnom za povijest Društva. Upravo tada dolazi do promjene u imenu Društva i izmjene pravilnika. Posebno se izdvaja do sada nepoznati podatak o nerealiziranoj izložbi koju je Društvo »Medulić« pripremalo u Zagrebu 1915., a za koju su se sačuvala izložbena pravila, čiji je autor Tomislav Krizman. Također se, u svjetlu društveno-političkih i kulturnih zbivanja po završetku Prvog svjetskog rata, razjašnjavaju okolnosti prestanka djelovanja Društva 1919. godine, kada je u Splitu održana i posljednja izložba.

Ključne riječi: Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić«, pravilnik Društva, Emanuel Vidović, Ivan Meštrović, Četvrta jugoslavenska izložba u Beogradu 1912., Tomislav Krizman, nerealizirana izložba »Medulića« u Zagrebu 1915.

O povijesti Društva hrvatskih umjetnika »Medulić« (1908.–1919.) zapravo se malo zna, čak je i vremenska odrednica njegova djelovanja, posebice trenutak gašenja, ostao nedovoljno razjašnjen u hrvatskoj povijesti umjetnosti, u kojoj se do sada, u pregledima i monografskim obradama pojedinih članova Društva, više pozornosti posvećivalo tematsko-stilskom doprinosu »medulićevaca« umjetnosti hrvatske moderne nego dokumentarno-faktografskoj rekonstrukciji dvojake idejno-estetske složenosti i djelovanja Društva.¹ Tema ovoga teksta upotpunjen je i proširen prikaz povijesti Društva s naglaskom na do sada nepoznatim podacima, utemeljenima prije svega na istraživanju korespondencije članova Društva s Ivanom Meštrovićem, koja se pokazala dragocjenim izvorom novih saznanja posebice o okolnostima osnivanja Društva, ciljevima koji nisu bili prvenstveno politički, kako se do sada isticalo, te osobito o do sada nepoznatim zbivanjima vezanima uz izlaganje »Medulića« na Četvrtoj jugoslavenskoj umjetničkoj izložbi u Beogradu 1912. i izložbi koju je Društvo pripremalo u Zagrebu 1915., ali koja se nije održala.

Osnivanje, ciljevi i pravilnik Društva

Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić« osnovano je na *Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi*, koja je održana u Splitu od 30. rujna do 15. prosinca 1908. u tek dovršenoj zgradi

Hrvatskoga doma, koju je 1905. projektirao Kamilu Tončić.² Izložba je okupila sve umjetnike mlađe generacije koji su se školovali, neki još uvijek i stvarali u inozemstvu i koji za trajanja izložbe osnivaju društvo regionalnih umjetnika iz Dalmacije. Društvo se konstituiralo početkom prosinca 1908. godine.³ Članovima postaju svi umjetnici koji su izlagali na izložbi,⁴ a za predsjednika je izabran Vlaho Bukovac. Ipak, uz Meštrovića, ideologa i najistaknutijeg člana Društva, presudnu ulogu osnivača te glavnog organizatora i pokretača većine zbivanja u Društvu imao je Emanuel Vidović.⁵ Iako je samo osnivanje »Medulića« u početku imalo regionalni karakter, s isticanjem da je riječ o društvu umjetnika iz Dalmacije, naglasak će uskoro biti stavljen na ideju političkog i kulturnog jedinstva svih južnih Slavena i suprotstavljanje politici Austro-Ugarske. Osim dalmatinskih umjetnika, u osnivačkom je razdoblju bilo važno za članove pridobiti i umjetnike iz banovinske Hrvatske kako bi se neutralizirao prigovor o separatizmu dalmatinskih umjetnika, jer je osnovni problem bio u maćehinskom odnosu Društva umjetnika prema umjetnicima iz Dalmacije – odbijanju njihovih zahtjeva za stipendijama, ateljeima, izložbama, otkupom radova – što je zapravo bio jedan od primarnih razloga osnivanja Društva. Mlade je umjetnike s jedne strane doista vodio rodoljubni zanos, a s druge svijest o socijalnoj ugroženosti umjetnika u provinciji izazvana lošim odnosom zagrebačke

Paž. 686/13

Name des Vereines: *Hrvatsko umjetničko društvo »Medulić«*

Name der Mitglieder des Vereines-Vorstandes

für das Jahr	Präsident	Vizepräsident	Stellvertreter	Sekretär	Kassier	Statthalter	Zahl
1911	<i>Rudolf Valdec</i>	<i>Bela Čikoš Sesija</i>	<i>Ivan Meštrović</i>	<i>Mirko Rački</i>	<i>Emanuel Vidović</i>	<i>Ivan Meštrović</i>	19/12 87
1912							8/7 92

P. Paž. 191/14

N. Name des Vereines: *Hrvatsko umjetničko društvo »Medulić«*

Sitz: *Split*

Zweck des Vereines	Datum und Zahl der Statuten-Bestätigung	Gründungs-Jahr	Zahl der Mitglieder					Statthalter-Zahl	ANMERKUNGEN
			für das Jahr	Eltern	Ordnungs-Mitglieder	Zusammen	Zusammen		
<i>Hrvatsko umjetničko društvo »Medulić«</i>	<i>12. 12. 1910</i>	<i>1910</i>	<i>19</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>19</i>	<i>12</i>	
<i>Hrvatsko umjetničko društvo »Medulić«</i>	<i>15. 7. 1912</i>		<i>8</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>8</i>	<i>7</i>	

Sitz: *Split*

1 (a, b) Službeni dokument s datumom potvrde pravilnika Društva »Medulić« od Dalmatinske vlade i podacima o predsjedništvu za 1911. i 1912. te o broju članova za 1910. i 1911. (Državni arhiv Zadar).

Official document with date of confirmation of the regulations of the Medulić association, by the Dalmatian government and with data about the presidency for 1911 and 1912 and the number of members for 1910 and 1911.

administracije. Uz rezultate arhivskih istraživanja, posebice korespondencije članova Društva »Medulić«, te s današnje vremenske distance, kada njihovo djelovanje oslobodimo pretežitom ideološkom predznaka, postaje jasnije da su, osim političke ideje ujedinjenja (djelovanja »na korist javnoga i privatnoga života« kako stoji u pravilniku)⁶ organiziranje staleške svijesti, zaštita interesa umjetničkog staleža, posebice svojih članova, te promicanje i institucionalizacija nacionalne umjetnosti bili itekako važni dalmatinskim umjetnicima. Posebno treba istaknuti njihova nastojanja oko osnivanja Galerije umjetnina i Etnografskog muzeja te gradnje Obrtne škole i izložbenog paviljona u Splitu.⁷ O ciljevima Društva iz pravilnika opširno izvještava tisak: promicanje i čuvanje interesa umjetničkog staleža, djelovanje u korist domovine, promicanje i unapređivanje hrvatske umjetnosti, organiziranje izložaba i predavanja, moralno i materijalno podupiranje umjetničkih talenata, razvijanje suradnje s umjetničkim društvima u inozemstvu, sudjelovanje u raspravama oko važnih umjetničkih pitanja. Nadalje, cilj je Društva osnivanje knjižnice i umjetničke zbirke, izdavanje brošura, organizacija stručnih putovanja, izricanje stručnih mišljenja i preporuka članova za pojedine umjetničke izvedbe, te osnivanje »obrambenih sudova« za rješavanje sporova oko umjetničkih pitanja. Društvu se moglo pristupiti kao počasni član (imenuje ga glavna skupština na prijedlog odbora), utemeljitelj (oni koji »jednom za uvijek« uplate 200 kruna), zakladnik (100 kruna uplaćenih u godini primanja u društvo), redoviti član (20 kruna godišnje) ili podupirući član (10 kruna godišnje).⁸ S obzirom na postavljene ciljeve i djelovanje u praksi, Društvo »Medulić« doista je u smislu zaštite i promicanja interesa umjetničkog staleža otišlo korak dalje u odnosu na druge umjetničke grupe i društva koja su djelovala u istom razdoblju.⁹

Iako je Društvo djelovalo već od konca 1908., potvrdu svoga pravilnika dobiva od Dalmatinske vlade tek početkom 1910. godine. To potvrđuje službeni dokument u Državnom arhivu u Zadru, u kojemu se kao godina utemeljenja Društva »Medulić« navodi 1910., a kao datum potvrde pravilnika 12. siječnja 1910. godine.¹⁰ (sl. 1 a, b) Nakon potvrde pravilnika trebalo je povećati broj članova i sastaviti upravu, do čega je došlo tek pola godine kasnije. Jedan od razloga bio je i taj što se o članstvu pregovaralo s nekim banovinskim umjetnicima čije je pridobivanje bilo od strateške važnosti. Tako su članovi Društva trebali postati Rudolf Valdec i Bela Čikoš Sesija kojemu je bila namijenjena uloga potpredsjednika. Pregovori su se vodili za vrijeme Izložbe Meštrović–Rački, ali su nakon dugotrajnog premišljanja te Meštrovićeva ultimatum obojica zagrebačkih umjetnika odustala.¹¹ Na sjednici Društva održanoj 15. lipnja 1910. u prostorijama Obrtne škole u Splitu jednoglasno je izabrana sljedeća uprava: predsjednik Vlaho Bukovac, potpredsjednik Tomislav Krizman, tajnik dr. Ivo Tartaglia, blagajnik Kamilo Tončić, te članovi odbora Celestin Medović, Ivan Meštrović, Mirko Rački i Emanuel Vidović.¹²

Ime Društva

Za ime Društva po Andriji Meduliću, istaknutom hrvatskom slikaru i grafičaru koji je svoju umjetničku karijeru razvio u Veneciji u prvoj polovici 16. stoljeća i koji je svom imenu dodavao nadimak Schiavone, što u prijevodu znači »dalmatinski Hrvat«, najzaslužniji su Ivan Meštrović i Emanuel Vidović, od kojega je, najvjerojatnije, potekla sama ideja.¹³ Odabir imena, osim u kontekstu regionalnog, dalmatinskog karaktera Društva (jer riječ je o umjetniku porijeklom iz

2 Ivan Meštrović, Andrija Medulić, gips, 1909., Narodni muzej, Beograd (fototeka Muzeja Ivana Meštrovića, Galerija Meštrović Split, foto: V. Bilić Prčić)

Ivan Meštrović, Andrija Medulić, plaster, 1909. The sculpture is in the National Museum in Belgrade.

3 (a, b) Pravilnik Hrvatskog umjetničkog društva »Medulić« – Pečat s likom Andrije Medulića na naslovnici izradio je Tomislav Krizman. (Arhiv Konzervatorskog odjela u Splitu).

Seal of Medulić, the Association of Croatian Artists with likeness of Andrija Medulić on the catalogue of the exhibition of Medulić at Ljubljana in 1909. The seal was made by Tomislav Krizman. (Fine Arts Archives of the Croatian Academy, Zagreb).

Dalmacije), pokazuje iznad svega duboku ukorijenjenost i štovanje tradicije hrvatskoga naroda, naroda koji ima svoju prošlost i kulturu, a kojemu su umjetnici okupljeni u Društvu i sami pripadali. To je narod koji je i u prošlosti dao velike umjetnike, poput Medulića, koji je u talijanskoj umjetnosti ostvario jedinstveni doprinos. Sve su to konotacije imena o Dalmaciji kao kolijevci kulture o kojima su Vidović i Meštrović sigurno razmišljali dajući naziv Društvu, promišljajući istovremeno i svoju ulogu u hrvatskoj umjetnosti kao i ulogu društva koje su osnivali. I o tome bi trebalo voditi računa u promišljanjima o nacionalizmu i njegovu predznaku unutar »medulićevske« jugoslavenske ideologije.

Kao priznanje velikom umjetniku iz hrvatske prošlosti te kao svoj doprinos tek osnovanom Društvu Meštrović izrađuje bistu Andrije Medulića, izloženu prvi put na izložbi Društva hrvatskih umjetnika »Medulić« u Ljubljani 1909., iduće godine na Izložbi Meštrović–Rački u Zagrebu, te u Rimu 1911. godine. (sl. 2) Kao predložak za izradu biste poslužio mu je portret Medulića što ga je u Splitu pronašao Vidović u djelu Ivana Kukuljevića Sakcinskog, a fotografirao Katunarić.¹⁴ Fotografija je poslana i Krizmanu, koji je prema istom predlošku izradio pečat s likom Medulića što se upotrebljavao na svim službenim dokumentima i katalogima Društva.¹⁵ (sl. 3 a, b) Svojevrsan *hommage* Meduliću osjeća se među nekadašnjim članovima Društva i 1930-ih: 1930.–1932. Meštrović radi kip Andrije Medulića ispred Umjetničkog paviljona u Zagrebu, a 1934. Angjeo Uvodić napisao je, kao prvi kustos tek osnovane Galerije umjetnina u Splitu, monografiju o Andriji Meduliću.¹⁶

Izložbe i članovi Društva

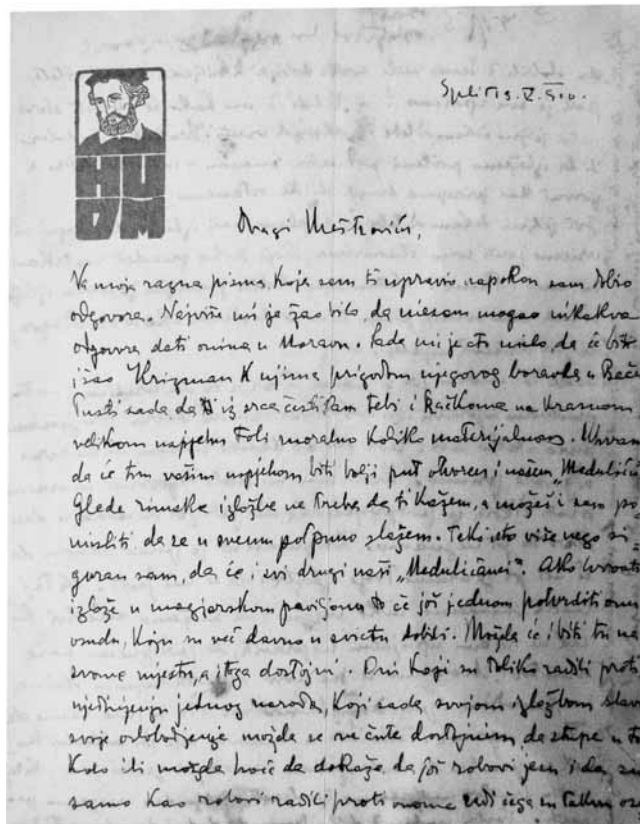
Organizacija izložaba u zemlji, a posebice u inozemstvu, na kojima je javnosti trebalo predstaviti umjetničko stvaralaštvo članova Društva, te prodajom radova omogućiti umjetnicima i Društvu daljnji rad, bila je »medulićevcima«¹⁷ od izuzetne važnosti. (sl. 4) Od svake se izložbe očekivao ne samo moralni već i materijalni uspjeh. Kao i izložbe Saveza jugoslavenskih umjetnika »Lada«, na kojima su prije osnivanja svoga društva izlagali »medulićevci«, bile su to moderno organizirane, reprezentativno zamišljene izložbe, koje su pokazivale najrazličitija stilska strujanja: od akademizma do slobodnijih, suvremenih umjetničkih izričaja. Za svaku su izložbu bili točno utvrđeni uvjeti izlaganja, radove je birao stručni žiri, jednako su važne bile umjetnine kao i postav izložbe, dizajn kataloga, plakata, pozivnica i medijska popraćenost, te su kao takve odigrale značajnu ulogu u afirmaciji likovnih izložaba u zemlji. Bio je to zapravo nastavak kontinuiteta institucionalizacije i modernizacije hrvatske umjetnosti te uspostavljanja novih likovnih vrijednosti, započet još od izložbe Hrvatskog salona 1898., kojemu su značajno pridonijeli i »medulićevci«. Društvo »Medulić« je za vrijeme svoga postojanja priredilo i sudjelovalo na uvjetno rečeno sedam izložaba: Prva dalmatinska umjetnička izložba u Splitu 1908., na kojoj je Društvo službeno i osnovano, Izložba Društva hrvatskih umjetnika »Medulić« u Ljubljani 1909., Izložba Meštrović–Rački u Zagrebu 1910., *Nejunačkom vremenu uprkos* u Zagrebu 1910., Međunarodna izložba u Rimu 1911., Četvrta jugoslavenska umjetnička izložba u

Beogradu 1912. i Izložba jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije u Splitu 1919.

Preko izložbi, koje nisu bile numerirane, možemo donekle pratiti broj i imena umjetnika – članova Društva, o kojima je inače teško precizno govoriti. Društvu su umjetnici pristupali postupno, sudjelujući na skupnim izložbama, a često su ga prešutno ili ponekad javno napuštali. Na Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi članovima postaju svi izlagači, njih ukupno dvadeset i osam.¹⁸ Uz stalnu, u smislu organizacije najaktivniju umjetničku jezgru Društva, koju od osnivanja čine Meštrović, Bukovac, Vidović, Rački, Krizman te Katunarić, Uvodić i Meneghello Dinčić, treba istaknuti i umjetnike koji su od prve izložbe vjerni članovi »Medulića«, te iako manje aktivni u samom Društvu, redovito izlažu na gotovo svim njegovim izložbama. To su: Miho Marinković, Josip Lalić, Toma Rosandić, Branislav Dešković, kontesa Zoe Borelli i Paško Vučetić. Od izlagača s Prve dalmatinske umjetničke izložbe još koji put s »medulićevcima« će izlagati: T. Duković, Frane Angeli Radovani, Radivoj Krainer, Ivan Rendić, Karmelo Štambuk, Celestin Medović, Vinko Foretić i Flora Jakšić.

Za broj članova Društva »Medulić« indikativan je katalog velike zajedničke izložbe koju Društvo priređuje u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1910., a u kojemu je, što nije slučaj s ostalim katalogima izložaba Društva, uz ime svakog umjetnika i oznaka je li bio član Društva.¹⁹ Izložba Nejunáčkom vremenu uprkos bila je središnja i najznačajnija izložba Društva s posebnim »nacionalnim« obilježjem i trebala je najvjerodostojnije predstaviti idejne i umjetničke ciljeve Društva – političko i kulturno jedinstvo svih južnih Slavena te »nacionalnu« umjetnost s tematskim uporištem u junačkoj narodnoj pjesmi. Upravo za trajanja te izložbe i neposredno nakon nje zabilježen je porast novih članova, o čemu izvještava tisk, a svjedoči i podatak u Katastru društava u Dalmaciji, gdje je za 1910. godinu upisano 45 redovitih članova. Za 1911. zabilježeno je 40, a 1912. godine 31 redoviti član.²⁰ Članovi Društva nisu bili samo dalmatinski i hrvatski umjetnici (kao ne-Dalmatince, a što se posebice koristilo u obrani protiv optužbi za separatizam, najčešće se kao najistaknutije izdvajalo Račkoga, Krizmana i Tišova, iako je bilo i drugih »banovinskih« članova poput Ljube Babića, Ive Kerdića i drugih), već i istaknuti srpski umjetnici Nadežda Petrović, Milan Milovanović, Đorđe Jovanović, Branko Popović te slovenski slikari Joža Uprka, Ivan Grohar, Rihard Jakopič i Matej Jama. Neki umjetnici, međutim, nikada nisu formalno postali članovi već su, izlažući na izložbama Društva izražavali svoju podršku i simpatije. Od istaknutijih hrvatskih umjetnika to su Anka Krizmanić, koja s »Medulićem« izlaže 1910. u Zagrebu i 1912. u Beogradu, i Vladimir Becić, koji izlaže u Rimu 1911. i u Beogradu 1912.

Važno je, međutim, istaknuti da članovi Društva nisu bili samo likovni umjetnici već i književnici i uglednici iz javnog i političkog života Splita i Dalmacije. Upravo su takvi članovi, najčešće utemeljitelji i zakladnici iz reda političara i imućnih građana, svojim članarinama i novčanim prilozima osiguravali opstanak Društva, posebice realizaciju izložaba. Najistaknutiji članovi utemeljitelji bili su Niko Nardelli, na-

4 Pismo Emanuela Vidovića u kojemu članove Društva naziva »Medulićanci« i spominje pregovore s Belom Čikošem, koji je trebao pristupiti »Meduliću« i postati potpredsjednik Društva (Arhiv Atelijera Meštrović, Zagreb).

Letter of Emanuel Vidović in which he calls the members of the society Medulićanci and mentions negotiations with Bela Čikoš, who was supposed to join Medulić and become its vice-president (Archives of the Meštrović Studio, Zagreb).

mjesnik Dalmatinske vlade, koji će često pomagati Društvo donacijama, ali i kao strastveni kolekcionar kupnjom umjetnina,²¹ te Juraj Bijankini, zastupnik u Zemaljskom odboru Kraljevine Dalmacije, zahvaljujući kojemu će Zemaljski odbor darovati 1000 kruna za izložbu Nejunáčkom vremenu uprkos.²² Kao članove utemeljitelje izdvojit ćemo i splitskog odvjetnika, kolekcionara i likovnog kritičara dr. Ivu Tartagliu, političara i odvjetnika dr. Jozu Smodlaku,²³ arhitekta Kamila Tončića,²⁴ dr. Prvislava Grisogona,²⁵ a kao člana zakladnika književnika i političara dr. Antu Tresića Pavičića.²⁶ Članstvo, kao uostalom i djelovanje samoga Društva, nije bilo lišeno političkih konotacija, te su svi članovi većinom bili narodnjaci i pristaše narodnjaka, koji su podržavali političku opciju srbofilskog jugoslavenstva.

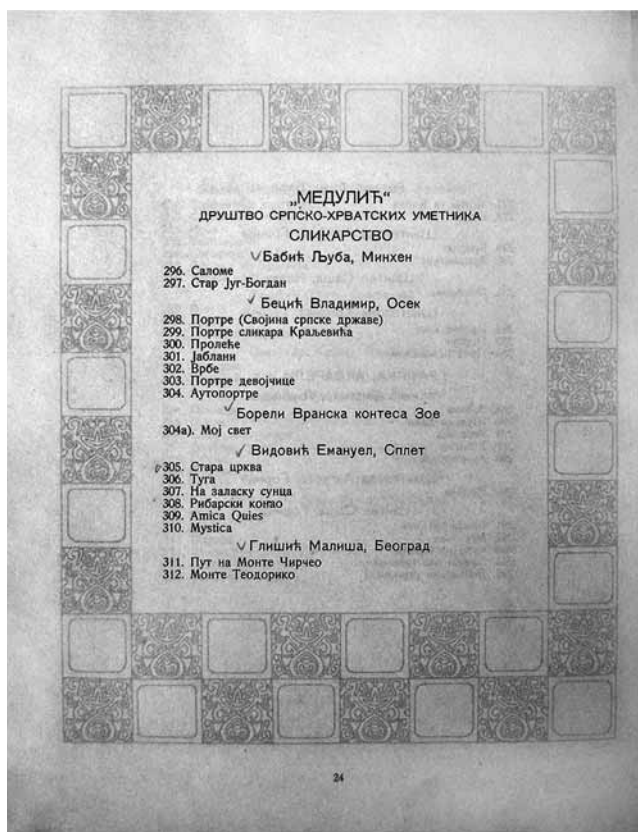
Četvrta jugoslavenska umjetnička izložba u Beogradu 1912. i promjena imena i pravilnika Društva

Do sada se u literaturi nije posebno isticalo sudjelovanje »Medulića« na Četvrtoj jugoslavenskoj umjetničkoj izložbi u Beogradu 1912., koja je pod imenom Društva okupila

velik broj hrvatskih, srpskih i slovenskih umjetnika s čak 288 izloženih radova, iako će se u povijesti Društva pokazati značajnom na sasvim drugom planu. Bilo je to od osnivanja Društva prvo izlaganje »Medulića« sa Savezom jugoslavenskih umjetnika »Lada«, kojemu, bez obzira na jugoslavensku orijentaciju, »medulićevci« nisu nikada formalno pristupili iako su s hrvatskim odsjekom »Lade« izlagali na izložbama Saveza, posljednji put na Trećoj izložbi »Lade« u Zagrebu, u svibnju 1908., kada je i došlo do raskola između umjetnika starije i mlađe generacije. Poziv za izlaganje s »Ladom« u Beogradu Meštrović je shvatio kao važnu priliku za potvrdu značenja Društva »Medulić«, kako po broju članova i izlagača, tako i po kvaliteti izloženih radova, ali i kao priliku da ojača utjecaj Društva u Beogradu i Srbiji s kojim nije bio zadovoljan. Stoga je započeo pregovore, koje je u Beogradu u ime Društva vodio slikar Marko Murat, član »Medulića«, ali i tajnik »Lade« i član odbora izložbe. Meštrovićevi uvjeti, na koje »Lada« i Ministarstvo prosvjete u Beogradu pristaju, bili su sljedeći: »1. Da izložba ne nosi naslov »Ladina«, nego »Jugoslavenska« i da se »Lada« ni u čemu ne istakne mimo »Medulića.«; 2. da svi Srbi i Hrvati izlažu ko jedan narod i jedna sekcija koja će se dijeliti na »M« i »L.«; 3. Da žiri bude svaka grupa za sebe ili ako je zajednički (za cijelo Srpsko-hrvatsko odjeljenje), da »Medulić« ima isti broj članova koliko i »Lada«.«²⁷ Pregovori su završili kompromisom s obje strane: »Medulić« je dobio zatražene uvjete izlaganja i puno priznanje statusa i značenja kao društvo (tome je pridonijela i mogućnost da protivno tadašnjem pravilniku »Lade« s »Medulićem« izlažu i oni umjetnici koji nisu bili članovi društva),²⁸ a srpski odsjek »Lade« dobio je izložbu kojoj su Meštrović i »medulićevci« podigli ugled i kvalitetu.²⁹ U skladu s velikosrpskim težnjama, beogradski je režim preko Ministarstva prosvjete, koje je dalo novce i prostor za izložbu te sudjelovalo u pregovorima, uspio u proglašenju »Medulića« društvom srpsko-hrvatskih umjetnika, kako i piše u katalogu izložbe. (sl. 5) Promjena imena značila je i novi pravilnik, koji u konačnom obliku sastavlja Tartaglia, a po kojemu je središte Društva trebalo biti u Splitu i Beogradu. Promjena imena Društva i novi pravilnik bili su, izgleda, iako ne bez početnog protivljenja, posebice Vidovića,³⁰ dogovorno prihvaćeni samo među najužim članstvom Društva, ne i službeno od Upravnog odbora,³¹ a kamoli Vlade. Ipak, u tisku i službenim istupima Društva, još od izlaganja u srpskom paviljonu na Međunarodnoj izložbi u Rimu, a posebice nakon beogradske izložbe, »Medulić« se sve češće navodi kao Društvo srpsko-hrvatskih umjetnika.

Tomislav Krizman i nerealizirana izložba »Medulića« u Zagrebu 1915.

Do sada nepoznati podatak iz povijesti Društva »Medulić« odnosi se na izložbu koju je Društvo u organizaciji Meštrovića, Račkog i Krizmana namjeravalo prirediti u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu od 1. svibnja do 15. srpnja 1915. godine. O tome svjedoči pismo koje je uoči izbijanja Prvog svjetskog rata Meštroviću poslao Tomislav Krizman, priloživši izložbena pravila u dvanaest točaka.³² Osnovna je zamisao bila fragmente Meštrovićeva *Vidovdanskoga hrama* izložene u

5 Stranica kataloga Četvrte jugoslavenske umjetničke izložbe u Beogradu 1912., čiji dizajn potpisuje Tomislav Krizman, na kojoj se Društvo »Medulić« navodi kao Društvo srpsko-hrvatskih umjetnika »Medulić« (Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Zagreb).

A page of the catalogue of the Fourth South Slav Art Exhibition in Belgrade in 1912, with design by Tomislav Krizman, on which the Association Medulić is mentioned as Medulić, the Association of Serb-Croat Artists. (Fine Art Archives of the Croatian Academy Zagreb).

Rimu 1911., izložiti u Zagrebu, u politički važnom trenutku. Krizmanu je bilo osobito stalo da Meštrović *Hram* izloži baš u Zagrebu, a ne u Splitu, kako mu je najavio.³³ Nakon Zagreba izložba je trebala biti postavljena u Beogradu.

Cilj izložbe bio je pokazati »napredak i nastojanje najbolje naše mlađe umjetničke generacije u posljednje tri godine«,³⁴ a preporuka izložbenog odbora, da se izloži što više radova »koji obrađuju nacionalni siže«. Na izložbu su mogli biti poslani samo radovi nastali nakon izložbe Društva »Medulić« u Zagrebu 1910. ili oni koji u Zagrebu nisu bili izloženi. Izložiti su se mogle sve vrste umjetničkog stvaranja i umjetničkog obrta, osim reprodukcija i fotografija. Poziv na izložbu bio je otvoren svima koji su podržavali i bili suglasni s »idejnom stranom Medulićeve izložbe u Zagrebu«. Izložbena pravila sadrže još i niz točaka koje se odnose na samu organizaciju izložbe: rok za predaju radova i formulara, koji se nisu slali poštom, već su se trebali osobno preuzeti kod odbora, troškovi prijevoza koje snosi izlagač, zabrana fotografiranja i umnožavanja bez dozvole odbora. Kao i prethodne izložbe »Medulića«, i ova je imala prodajni karakter: 10% od umjetnina prodanih na izložbi ide za podmirivanje izložbenih troškova, a čista konačna dobit Društvu »Medulić«. (sl. 6 a, b, c, d)

Izložba koja predstavlja M. R. K. pod imenom Društva Medulić.

I

Izložba predstavlja M. R. K. pod imenom Društva Medulić u Zagrebu u umjetničkom paviljonu. Izložba se održava 1. Maja 1915. godine. Posljednji rok za prijave 1. April. a za blagovremeni 15. April. Stari prijavitelji i prijavitelji pošte obre bezijem roka neće biti uzeti. II.

Nađasak izložbe je da posređe napredare i nastojanje najbolje naše mlade umjetničke generacije posljednje tri godine. III.

Izložiteljin se preporuča da ne izlaže odasjedle što više slika.

Pravila izložbe Društva Medulić koja predstavlja M. R. K. Tomislav Krizman, Zagreb.

Radova koji obratuju - nacionalni siječ V.

Dovoljene su sve vrste umjetničkih stvaranja kao i umjet. skulpt. Osim slika reprodukcija i li. slika koje su postignute fotografiranjem i tehničkim putem. VI.

Dovoljene su samo isključivo slike umjetničke koje su postignute posljednje druge izložbe društva Medulić u Zagrebu, ili slika koje nisu bile u Zagrebu izložene.

6 (a, b, c, d) Izložbena pravila koja je sastavio Tomislav Krizman za izložbu »Medulića« koja se trebala održati u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1915. (Arhiv Atelijera Meštrović, Zagreb).

Exhibition rules drawn up by Tomislav Krizman for the Medulić exhibition that was to have been held in the Art Pavilion in Zagreb in 1915 (Archives of the Meštrović Studio in Zagreb).

Ovaj nam je dokument dragocjen jer bez obzira na to što je izložba ostala nerealizirana svjedoči da je Društvo, iako opterećeno međusobnim sukobima i razdvojenošću članova u domovini i izvan nje,³⁵ još jednom pokušalo djelovati zajednički te promicati svoje političke i umjetničke ideje vodilje. Sam Krizman planiranu izložbu navodi kao »drugu« nakon zagrebačke izložbe 1910., ne računajući, dakle, ostale izložbe »Medulića« u ovom sustavu vrijednosti. Krizman očito želi dati važnost skupnim zajedničkim izložbama članova u domovini, s jasno naznačenom »nacionalnom« idejom. Izložba je trebala imati snagu izložbe *Nejunačkom vremenu uprkos* i ojačati ugled Društva, koje se, s obzirom na okolnosti, gasilo. Uz to, ova su izložbena pravila i izravna spona između umjetničkog djelovanja »Medulića« i *Proljetnog salona* 1916., za koji su organizacijski zaslužni upravo »medulićevci«, a posebice Krizman, koji je još od predratnih godina važan pokretač umjetničkog života u Zagrebu.³⁶ Na prvoj izložbi *Proljetnog salona* u proljeće 1916., za koju je izradio plakat i naslovnicu kataloga te izložio najveći broj djela, polovicu izlagača činili su upravo »medulićevci« koji su se za rata nalazili u zemlji i boravili pretežito u Zagrebu – Lj. Babić, Z. Borelli, D. Kokotović, T. Krizman, A. Krizmanić, J. Miše, I. Kerdić – sedam od ukupno 14 izlagača.³⁷

Ova izložba »Medulića« nije se uspjela realizirati: Prvi svjetski rat i boravak većine glavnih protagonista izvan zemlje, ali i izvan Zagreba, osujetili su planove, koji su slijedom okolnosti i u samom organizacijskom smislu bili teško ostvarivi.

Krizmanova su se nastojanja pretočila u osnivanje *Hrvatskog proljetnog salona*.

Prestanak djelovanja Društva

Iako je aktivno djelovanje Društva »Medulić« prestalo početkom Prvog svjetskog rata, u ožujku 1919. Društvo organizira posljednju izložbu svojih članova. U skladu s imenom novoosnovane države promijenilo je naziv u Jugoslavensko društvo »Medulić«, a izložba je održana pod nazivom Izložba jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije. U umjetničkom smislu nije donijela ništa novo; odabir izlagača i radova temeljio se na onim djelima koja su bila dostupna i nalazila su se u Splitu. Izložba je bila primarno političkoga karaktera, priređena kako bi se osujetila talijanska posezanja za hrvatskom obalom Jadrana i propaganda o divljim i nekulturnim barbarima, te kao potpora mirovnim pregovorima u Parizu. Nakon te izložbe Društvo »Medulić« više se ne spominje.

Sasvim je razvidno zbog čega je nakon Prvog svjetskog rata Društvo »Medulić« prestalo djelovati. Osnivanjem nove jugoslavenske države, ali i promjenom umjetničkih prilika u zemlji – prije svega reorganizacijom i demokratizacijom Društva umjetnosti odstupanjem Kršnjavija s mjesta predsjednika – nije više bilo političkih ni umjetničkih razloga za opstanak Društva. U novom pravilniku Društva umjetnosti »medulićevske« su težnje i ciljevi o ujedinenosti i slozi

VII. 277.
 Trošak podroga umjetnika je
 izložbu ~~to~~ nosi svaki izlagač.
 Isto tako i otpremu sa izložbe,
 pa neprimljene radove, nosi po
 jedinač.
 Pri izlaganju ako se neisporuže isto
 eventualni izlagači dobivaju nose
~~na~~ troškove ako otpreme a u po-
 slanom slučaju da se dobije
 perceptualno delo u obliku ~~na~~
~~od~~ transporta (podroga). —

VIII.
 Pozini se iminimo ne šalju ro-
 se oni potegne i prijatelji i ota-
 bi izlagači svoju sa sa idejom
 drakom Medulićere izložbu ka-
 gade - staju, umogavajin da se
 izložbenom odborom naprave gde
 će dobiti formulare daljine
 obavešt i upute! — 277

TOFI SLAV KRIZMAN 277.
 IX.
 Na ovu izložbu vrijede je
 dino specijalni za listu prire-
 djem formulari ako su predani
 u ~~na~~ narednom roku! —

X.
 Priredjivači se društvene
 vrstet ga strah čim ih oni preu-
 pmu. —

XI.
 Od prodanih stvari 10% ide ~~na~~
 za podmirenje izlagačkih troškova
 i ostatak ~~na~~ financijski dobit, društva
 Medulić. —

XII.
 Kopiranje i fotografiranje ~~se~~
 BELAČIĆEVA
 TELEFON 1830

umjetničkog staleža, kulturnom jedinstvu, narodnoj, jugoslavenskoj umjetnosti i nacionalnom stilu³⁸ (oni isti koji su prije rata izazivali otpor i kritiku!) dobili legitimitet, makar samo na papiru. Jedan je od glavnih ciljeva novoga Društva umjetnosti »stvoriti od sebe žarište, oko kojega će se okupiti svi jugoslavenski likovni umjetnici i pregaoci na polju likovnih umjetnosti, bez razlike umjetničkih smjerova i grupa, kojima pripadaju. Biti za sve umjetnike i istodobno biti nad svima, imajući pred očima samo napredak sveukupne naše likovne umjetnosti.«³⁹ Velika je promjena u pravilniku Društva umjetnosti što je osim redovitih članova predviđena i nova vrsta članstva, tzv. članovi radnici, koje će birati umjetnici među sobom. Oni mogu biti svi jugoslavenski umjetnici i prema svojim umjetničkim težnjama i regionalnim prilikama pripadati i drugim umjetničkim grupama, što ranije nije bilo moguće i proglašavalo se separatizmom. Na Glavnoj skupštini u lipnju 1919. izabran je i novi odbor

Društva umjetnosti, u koji kao članovi radnici ulaze i »medulićevci« Babić, Krizman, Kerdić i mladi simpatizer Miše, a kao redoviti član dr. I. Tartaglia.⁴⁰ Kasnije u odbor ulazi i Ivan Meštrović, koji je i autor Doma hrvatskih likovnih umjetnika pod okriljem Društva umjetnosti. Svi oni razlozi i okolnosti koji su doveli do osnivanja društva »Medulić« nisu više bili aktualni, a ciljevi su, barem naizgled, bili ostvareni. Umjetnički su staleži ujedinjeni, nestalo je regionalizma i sukoba banovinskih i dalmatinskih umjetnika, nesuglasica među različitim umjetničkim grupama, a sama ideja narodne, jugoslavenske umjetnosti i nacionalnog stila u novoj državi više nije bila nedostižna i izložena kritici. Ivan Meštrović, najistaknutija umjetnička figura Društva »Medulić«, ali i neki drugi članovi u novoj su državi i Društvu umjetnosti stekli zaslužena umjetnička priznanja i status.⁴¹

Bilješke

1 Osnovni prikaz i temeljnu bibliografiju povijesti Društva »Medulić«, ali samo do Prvog svjetskog rata, donosi Vesna Novak Oštrić u katalogu retrospektivne izložbe 1962. godine. Kako je i nju ponajprije zanimao stilski doprinos »medulićevaca« umjetnosti hrvatske moderne, povijest Društva ne obrađuje detaljno, a bibliografiju izložaba zaključuje s Međunarodnom izložbom u Rimu 1911., ne baveći se zasebno Četvrtom jugoslavenskom umjetničkom izlož-

bom u Beogradu 1912. i izložbom u Splitu 1919. (VESNA NOVAK OŠTRIĆ, Nejunakom vremenu uprkos. Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić« 1908–1916, 8. Historijska retrospektivna izložba Moderne galerije Zagreb, katalog izložbe, Umjetnički paviljon, Zagreb, 1962.) Kao vremenski okvir djelovanja Društva većina autora, uključujući i bivšeg »medulićevca« Ljubu Babića, navodi da je Društvo djelovalo od 1908. do 1916., smatrajući 1916. i osnivanje Hrvatskog proljetnog salona godinom u kojoj je Društvo prestalo

djelovati. – LJUBO BABIĆ, Umjetnost kod Hrvata, Zagreb, 1943., 215; IGOR ZIDIĆ, Pokreti s kraja stoljeća, u: *Razlog*, 9 (1962.), 717–738, o Meduliću 732–738; GRGO GAMULIN, *Hrvatsko slikarstvo XX. stoljeća*, sv. 1, Zagreb, 1997., 65–67; PETAR PRELOG, Prilog poznavanju geneze *Proljetnog salona*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 27 (2003.), 255–263; 259–260.

2
Izložba je, kako piše u katalogu, trebala trajati od 30. rujna do 31. studenog 1908., ali je zbog velikog zanimanja javnosti produžena do 15. prosinca 1908.

3
ANONIMNO, Umjetničko društvo »Medulić« u Splitu, u: *Obzor*, Zagreb, 1908., br. 334, 4. prosinca 1908., 2. – Već 4. prosinca 1908. tisak izvještava o osnivanju Društva.

4
Navodimo ih poimence, redom kako su navedeni u katalogu izložbe: T. Duković, Josip Lalić, Ivan Rendić, Radivoj Krainer, Karmelo Štambuk, Angjeo Uvodić, Fra Vinko Draganja, Bruno Bersa, Vinko Foretić, Vlaho Bukovac, Rita Bersa–Bottura, Emanuel Vidović, Vjekoslav Gangl, Paško Vučetić, Toma Rosandić, Ivan Meštrović, Virgil Meneghello Dinčić, Dome Suhor, Frano Angeleli-Radovani, Mirko Rački, Celestin Medović, Miho Marinković, Branislav Dešković, Ante Katunarić, Josip Vučetić, Flora Jakšić, J. Jakšić i Amelia Knežević-Bogdanović. Napomena: u katalogu izložbe, kao i u nekolicini tekstova u tisku, prezime dubrovačke slikarice Jakšić pogrešno se navodi kao Jašić.

5
VLAHO BUKOVAC, *Moj život*, Zagreb, 1992. (drugo izdanje), 192. – U svojim dnevničkim bilješkama Bukovac je zapisao: »U Splitu osnovaše društvo 'Medulić'. Počastiše me predsjedništvom, a i preko moje volje i radi udaljenosti odlučise, da me E. Vidović zamjenjuje u poslu. Priredili smo izložbu u Splitu i to s velikim ne očekivanim uspjehom.«; Vidović će, pak, Meštroviću napisati sljedeće: »Glede osnivanja našeg društva gotova je stvar. Bukovac u početku nije htio pristati i uopće bio je hladan za stvar, ali kada sam mu kašnje prikazao svrhu bio je oduševljen. On je naime navodjao da je teško i da nema smisla išta takva napraviti kada smo svi odijeljeni i daleko jedan od drugoga. Ja naprotiv mislim da je baš to onaj razlog veći i mudriji koji mora da nas veže u jedno društvo te u svakoj prigodi da budemo svi odgovorni za ono što se uradi. Društvo naravno neće imati provincijalni karakter već čisto hrvatsko gdje će biti pristupa ne samo za banovce već za Srbe iz Kraljevine.« Vidi: Pismo Emanuela Vidovića Meštroviću, Split, 3. prosinca 1908., oznaka 895 A3 i 895 A7, Arhiv Atelijera Meštrović (dalje AAM), Zagreb. – U Arhivu je sačuvano 40, tj. 39 Vidovićevih pisama Meštroviću (pisma oznake 895 A3 i 895 A7 su jedno pismo), iz kojih je razvidno da je imao odlučujuću ulogu u osnivanju Društva, ali i kasnije, te da se o svemu savjetovao s Meštrovićem.

6
Osnove pravilnika Društva »Medulić« sastavljene su prema pravilima Društva umjetnosti iz Zagreba. Pismo Emanuela Vidovića Meštroviću, bez nadnevka (po sadržaju siječanj 1909.), oznaka 895 A2, AAM, Zagreb.

7
Velike zasluge na tom polju pripadaju »medulićevcima« K. Tončiću, E. Vidoviću i dr. I. Tartaglii. Nažalost, zbog povijesnih prilika i slabijih materijalnih mogućnosti ideja o gradnji izložbenog paviljona i monumentalne zgrade Obrtne škole prema projektu Kamila Tončića nije ostvarena, iako su još za djelovanje »Medulića« pripreme za gradnju i pregovori s općinom o otkupu zemljišta bili daleko odmakli.

8
ANONIMNO, Hrvatsko umjetničko društvo »Medulić«, u: *Obzor*, Zagreb, 1910., br. 47, 17. veljače 1910, 2; ANONIMNO, Hrv. umjetničko društvo »Medulić«, u: *Smotra Dalmatinska*, Zadar, 1910., br. 15, 19. veljače 1910., 3, bez paginacije.

9
Djelovanje Društva u praksi s obzirom na zadane ciljeve i cjelovita kronologija bit će detaljno obrađeni u zasebnom poglavlju o povijesti Društva »Medulić« u prijavljenom doktorskom radu na Poslijediplomskom doktorskom studiju povijesti umjetnosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

10
Državni arhiv Zadar (dalje DAZ), *Jugoslavenski konzulat Zadar, Katastar društava u Dalmaciji bivšeg Namjesništva* (dalje *Katastar društava u Dalmaciji*), Svezak I, sv. 142, 640/13; Svezak II, sv. 143, 752. Društvo je upisano kao Hrvatsko umjetničko društvo »Medulić«, naziv koji često nalazimo i u tisku, a iz kojega je izvedena i kratica HUDM na pečatu Društva s likom Medulića. Kao svrha društva upisano je: »...ujediniti pojedine sile umjetničkog staleža – čuvati i promicati interese uopće i interese članova napose.« Podaci o Društvu »Medulić« oskudno su i neredovito vođeni, te uz podatke o članovima uprave nalazimo još jedino podatak o broju redovitih članova za razdoblje od 1910. do 1912. Pravilnik Društva, predan Namjesništvu 1909. (pod oznakom VIII 1163/1) nije sačuvan u Arhivu. Unatoč traganju u brojnim državnim i privatnim arhivima, za sada jedini primjerak pravilnika pronašli smo u Arhivu Konzervatorskog odjela u Splitu (br.12/1910) uz dopis kojim Društvo »Medulić« poziva don Franu Bulića da postane član Društva. Za nalaz pravilnika neizmerno sam zahvalna Ivani Tomas.

11
Pisma Emanuela Vidovića Meštroviću: oznaka 895 A10, Split, 7. travnja 1910.; 895 A11, 19. svibnja 1910.; 895 A12, 2. lipnja 1910., AAM, Zagreb.

12
Članovi uprave postali su svi članovi osnivačkog odbora osim Ivana Rendića i Ivana Tišova.

13
Početkom prosinca 1908. u već spomenutom pismu, u nastavku citiranog odlomka Vidović piše: »Društvo bi se zvalo 'Društvo hrvatskih umjetnika Medulić'. Sijelo naravno bio bi Split.« Vidi: Pismo Emanuela Vidovića Meštroviću (bilj. 5, 895 A7). Jedna, pak, novinska vijest o banketu, što su ga splitski umjetnici i književnici priredili u čast Bukovcu u hotelu Troccoli u Splitu, u studenom 1908., spominje kako je prijedlog o imenu društva umjetnika dao književnik Milan Begović, koji je predložio i Bukovca za prvoga predsjednika. – ANONIMNO, Banket Bukovcu, *Narodni list*, Zadar, 1908., br. 93, 19. studenog 1908., 3.

14
Pismo Emanuela Vidovića Meštroviću, Split, 29. kolovoza 1909., oznaka 895 A8, AAM, Zagreb. – Iako u pismu ne spominje naziv Kukuljevićeva djela, riječ je o studiji o slikaru iz 1863., u kojoj je Medulić prikazan kao umjetnik koji među ostalim Schiavonima zauzima posebno mjesto. Vidi: IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Andreas Medulić Schiavone, Maler und Kupferstecher*, Zagreb, 1863.

15
U lipnju 1910. Krizman je izradio i pečat s punim nazivom Društva (Hrvatsko umjetničko društvo »Medulić«). Pismo Emanuela Vidovića Meštroviću, Split, 25. lipnja 1910., oznaka 895 A14, AAM, Zagreb. – Pečat je otisnut na razglednici koju je Vidović poslao Meštroviću 21. srpnja 1914., koja nosi oznaku 895 A 38, AAM, Zagreb.

- 16
ANGJEO UVODIĆ, Andrija Medulić zvan Schiavone: dalmatinski slikar XVI. stoljeća, Split, Galerija umjetnina Primorske banovine, 1934.
- 17
Vidović, pak, u jednom svom pismu članove Društva naziva »Medulićanci«. Vidi: Pismo Emanuela Vidovića Meštrovicu, Split, 19. svibnja 1910., oznaka 895 A11, AAM, Zagreb.
- 18
Vidi bilj. 4
- 19
Nejunačkom vremenu uprkos, katalog izložbe, Umjetnički paviljon, Zagreb, studeni–prosinac 1910. Zvezdica (*) pored imena označava da je umjetnik član Društva »Medulić«. Od 40 izlagača na izložbi 33 su članovi Društva: 18 starih članova koji su već izlagali na izložbama Društva, 15 novih i 7 umjetnika simpatizera Društva, koji kao i novi članovi izlažu prvi put.
- 20
DAZ, *Katastar društava u Dalmaciji*, svezak I i II, svezak 142, 143, 640/13, 752.
- 21
ANONIMNO, Novi utemeljitelj »Medulića«, u: *Sloboda*, Split, 1910., br. 37, 1. travnja 1910., 5; ANONIMNO, Dar »Meduliću«, u: *Sloboda*, Split, 1910., br. 52, 9. svibnja 1910., 2.
- 22
ANONIMNO, Iz »Medulića«, u: *Sloboda*, Split, 1910., br. 125, 5. studenog 1910, 3.
- 23
ANONIMNO, Novi članovi »Medulića«, u: *Sloboda*, Split, 1910., br. 35, 25. ožujka 1910., 5.
- 24
ANONIMNO, Iz »Medulića«, u: *Sloboda*, Split, 1910., br. 38, 6. travnja. 1910., 3.
- 25
ANONIMNO, »Medulić«, u: *Sloboda*, Split, 1910., br. 73, 1. srpnja 1910., 4.
- 26
ANONIMNO, »Medulić«, u: *Sloboda*, Split, 1910., br. 105, 16. rujna 1910., 3.
- 27
Pismo Ivana Meštrovica dr. I. Tartaglii, Rim, 14. ožujka 1912., vl. Norka Machiedo Mladinić, kojoj zahvaljujem na ustupanju pisma za upotrebu i objavu u radu.
- 28
O pravilniku »Lade«: Pismo Uroša Predića Meštrovicu, Beograd, 23. siječnja 1912., oznaka 709 A1, AAM, Zagreb. Predić, tadašnji predsjednik srpske »Lade«, navodi kako se pravilom da na izložbama »Lade« izlažu samo njezini članovi htjela izvršiti »moralna presija da svi južnoslavenski umjetnici u nju stupe«. Odlučeno je da kao gosti mogu izlagati članovi nekog drugog društva, uz pristanak svih sekcija »Lade«. Izmjenu pravilnika da s »Medulićem« kao gosti izlažu i oni koji nisu članovi Društva kod odbora »Lade« isposlovao je Murat. Pismo Marka Murata Meštrovicu, Beograd, 30. travnja 1912., oznaka 607 A11, AAM, Zagreb.
- 29
To je od početka bio osnovni cilj odbora »Lade« i glavni razlog pozivanja Meštrovica. Pismo Uroša Predića Meštrovicu, Beograd, 12. veljače 1912., oznaka 709 A2, AAM, Zagreb.
- 30
»Što se tiče promjene imena 'Medulića' držim da je u zadanoj prilici bolje da ostavimo stvar. ... Za sada ne izlažimo se podriposito ni kakvoj promjeni imena što bi se sasvim naravno dalo tumačiti na nekoliko načina, a što bi još bolje naši neprijatelji znali na svoj način to upotrijebiti... Netaktično bi bilo onda i uprav besmisleno kada bi ostavili na stranu Zagreb, kojim hoćeš nećeš imadesmo uzajamne i na svim poljima najnaravnije i najbliže veze.« Pismo Emanuela Vidovića Meštrovicu, Split, 26. siječnja 1912., oznaka 895 A19, AAM, Zagreb. Tartaglia se, za razliku od Vidovića, nije protivio promjeni imena, ali je imao svoj prijedlog: »*Medulić*« društvo hrvatskih i srbskih umjetnika. Pismo dr. Ive Tartaglie Meštrovicu, Split, 1. travnja 1912., oznaka 849 A1, AAM, Zagreb.
- 31
Bukovac je o svemu bio prekasno izviješten, te odbija izlagati u Beogradu, nakon čega će se sve više udaljavati od Društva. Pismo Vlahe Bukovca Meštrovicu, Prag, 8. svibnja 1912., oznaka 156 A2, AAM, Zagreb.
- 32
Pismo Tomislava Krizmana Meštrovicu, München, 15. svibnja 1914., oznaka 471 A15, AAM, Zagreb. Pismo je Meštrovicu poslano u Beograd (sačuvana je kuverta s adresom) i sadrži dodatak s izložbenim pravilima na 4 stranice kartonskog papira nepravilno odrezanih rubova. Posljednja točka pravila s datumom zatvaranja izložbe i njezinim preseljenjem u Beograd nalazi se na poleđini pratećeg pisma.
- 33
Meštroviceva izložba fragmenata *Vidovdanskeg hrama* ipak se, pod imenom Društva »Medulić«, a u Vidovićevoj organizaciji, trebala održati u Splitu, u ljeto 1914. Nakon sarajevskoga atentata austrijske su vlasti započele uhićivanja pristaša jugoslavenske opcije i zabranile izložbu neposredno uoči otvaranja.
- 34
Misli na tri godine od posljednjeg izlaganja na Četvrtoj jugoslavenskoj umjetničkoj izložbi u Beogradu 1912.
- 35
Uoči i za vrijeme Prvoga svjetskog rata glavni protagonisti i nositelji »medulićevske« ideje na izložbama (Meštrovic, Rački, Rosandić, Kljaković, Dešković) nalaze se u inozemstvu, zaokupljeni političkim djelovanjem oko Jugoslavenskog odbora.
- 36
Krizmanova je privatna škola umjetničkog obrta, osnovana 1911., do rata imala već dvije izložbe, i to s ciljem promicanja nacionalnog izraza i ornamente, a 1915. imao je i samostalnu izložbu umjetničkog obrta.
- 37
O genezi i kontekstu *Proljetnog salona* te važnosti umjetničkog naslijeđa Društva »Medulić« posebice za prvo razdoblje djelovanja *Proljetnog salona* (1916.–1919.) vidi: PETAR PRELOG, Prilog poznavanju geneze *Proljetnog salona*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 27 (2003.), 255–263, 259–260; PETAR PRELOG, Geneza i kontekst, u: *Proljetni salon 1916–1928*, katalog izložbe, (ur.) Radovan Vuković, Zagreb, 2007., 9–10.
- 38
O »narodnoj umjetnosti«, »jedinstvenoj zajedničkoj kulturi« i »našem stilu« vidi: ANONIMNO, Društvo umjetnosti (Govor predsjednika Dušana Plavšića na glavnoj skupštini Društva umjetnosti u Zagrebu), u: *Savremenik*, Zagreb, 1919., br.7–8, 381–383, 383. O Plavšićevu govoru vidi: OLGA MARUŠEVSKI, Društvo umjetnosti 1868.–1879.–1941., Zagreb, 2004., 296–297.
- 39
ANONIMNO, Društvo umjetnosti u Zagrebu, u: *Savremenik*, Zagreb, 1919., br.7–8, 395–398, 396.

40
ANONIMNO (bilj. 39), 397; OLGA MARUŠEVSKI (bilj. 38), 295.

41
Osım priznanja umjetničkih zasluga Meštrović, Krizman i Kljanković dobivaju istaknute pozicije u umjetničkim i političkim

krugovima, s velikim utjecajem na zbivanja u kulturi i umjetnosti. Sličan je ugled u splitskoj sredini uživao Kamilo Tončić, a posebice dr. Ivo Tartaglia, za kojega su poslijeratne prilike, sve do Drugoga svjetskog rata, značile uspon i istaknute funkcije u političkom i kulturno-umjetničkom miljeu u Splitu i izvan njega.

Summary

Sandi Bulimbašić

A Contribution to the History of Medulić, the Association of Croatian Artists, 1908–1919

Medulić, the Association of Croatian Artists was founded in the beginning of December 1908 at the First Dalmatian Art Exhibition, held in the just finished building of the Croatian House in Split. The regulations of the association were confirmed by the Dalmatian government on January 12, 1910. It acquired its name from the great Croatian and Dalmatian artist Andrija Medulić Schiavone, who made a unique contribution to Italian art of the 16th century. The seat of the association was in Split. All who exhibited at the Split show were automatically members, and Vlaho Bukovac was elected president, although, alongside Meštrović, the leading artist and ideologist of the Association, the crucial role of founder and mover of most of the events in the Association was that of Emanuel Vidović, the painter. The association was founded to be a regional association of artists from Dalmatia, because of the adverse conditions for Dalmatian artists as against those in the banovina. Soon the emphasis was placed on the idea of the political and cultural unity of all South Slavs and opposition to the policy of Austro-Hungarian and the idea of creating a national style in art, because of which the activity of Medulić was long looked at as a mainly ideological marker. With results of research into the periodical literature and archival sources, particularly the correspondence of leading members of the Association with Ivan Meštrović, along with the political idea of South Slav ideology, the primary reason for the foundation of the Association became increasingly important: the organisation and protection of the interests of the artistic class, particularly of its members. One should particularly point out the endeavours of Medulić members to promote national art through the founding of institutions that would support this art. In Split, it was thanks to them that the Trades School, the Fine Arts Gallery and the Ethnographic Museum were founded. Unfortunately, their endeavours to build an exhibition pavilion and the buildings of the institutions that they founded did not meet with success. In the promotion of their class interests and in the affirmation of the national art they did indeed go a step beyond the other art associations that were working at the same time. It is important to point out that the members of the Association were not just artists but also leading writers, politicians and other distinguished people from public and cultural life, who with their founding member and trustee

fees and monetary contributions ensured the survival of the Association and the production of its exhibitions. Medulić exhibitions had also made a contribution with their organisation to the process started with the Croatian Salon of 1898 of the establishment of new artistic values, based on the premises of modernism. Among the exhibitions important for the history of the Association, particular prominence is attached to the participation of Medulić at the Fourth South Slav Art Exhibition in Belgrade in 1912, when, for the aim of spreading the influence of the Association in Belgrade and Serbia there were compromise talks with Lada and a change of the name of the Association to Medulić, the Association of Serb-Croat Artists, and the drawing up of a new set of regulations with the seat being located in Split and in Belgrade. A document preserved along with one of Krizman's letters to Meštrović – the exhibition rules that were drawn up by Tomislav Krizman for the exhibition that the Medulić Association, organised by Meštrović, Rački and Krizman, was preparing for May 1915 in the Art Pavilion in Zagreb, an exhibition that was previously unknown. It was meant to show the recent creative work of the younger generation of artists, with an emphasis on the national theme, but because of the breakout of the war and the fact that artists were out of the country the show was not held. Although the Association ceased working actively during World War I, it put on its last exhibition under the name of Medulić, the Association of South Slav Artists in Split in 1919, which we take formally as the year in which the Association ceased to work. When the new Yugoslav state was founded, and when the Art Association was reorganised with new regulations, there was no longer need for the work of the Association, the objectives of which seemed to have been achieved: the artistic classes were united, regionalisms and discordances among the different art groups had vanished, while the idea of Yugoslav art and the national style in the new state took on new and more contemporary aspects.

Key words: Medulić, Association of Croatian Artists, regulations of the Association, Emanuel Vidović, Ivan Meštrović, Fourth South Slav Exhibition in Belgrade, 1912, Tomislav Krizman, the unrealised Medulić exhibition in Zagreb in 1915.